

BİR OLAY - BİR KİTAP

TÜRKİYE BARIŞ DERNEĞİ DAVASI: SORGULAR - SAVUNMALAR Haz.: Bilim ve Sanat Kitapları, İstanbul, 1986, Bilim ve Sanat Kitapları

Yurt ve dünyada barışın savunulması amacıyla yazarların, siyaset ve bilim adamlarının da katılımıyla İstanbul'da 1977 yılında kurulan Barış derneği, 12 Eylül 1980'den sonra kapatıldı. Kurucuları ve yöneticileri hakkında TCK'nun 141 ve 142. maddeleri uyarınca dava açıldı. Yönetici ve kurucuları Şubat 1982'de tutuklandı. Aynı yıl sonunda serbest bırakılan sanıklar, 1991 yılından beraat ettiler.

Tarihe Türkiye Barış Derneği Davası adıyla geçen dava, yüzyılımızın en ilginç davalarından biridir. 20. yüzyılın sonlarında, Türkiye ve dünya kamuoyunun, "barışın yargılanması" olarak tanımlayıp büyük bir ilgi ile izlediği bu dava, aynı zamanda barışçı düşüncenin ve barış düşüncesinin ve barış hareketinin karşılaştığı, dünya düzeyinde sayılı yargılama örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Türkiye Barış Derneği Davası, özgür düşüncenin ve barışın çetin bir savunma platformunu oluşturmuş, ayrıca bir dava olarak taşıdığı özellikleriyle, daha şimdiden adalet tarihinde önemli yer bir kazanmıştır. Türkiye Barış Derneği Davası'na "tarihsel" olma niteliğini kazandıran özellik, bir hukuk olayı olmanın sınırlarını aşarak, taşıdığı özün bütün insanlığı ve dünyamızın geleceğini ilgilendiren evrensel değerlerle sıkı sıkıya bağlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tarihte örnekleri yaşanmış pek çok davalar, bir dava çerçevesinin ötesinde kendinden sonra gelen dönemlere ve o dönemlerin kuşaklarına, değerlendirecekleri büyük bir miras bırakmışlardır. Ama bunun, çekilen büyük eziyetlere mal olması, bütün bu davaların hemen hepsinin ortak özelliğidir. Bu davanın da, gelecekte inceleyip yorumlayacak olanlara değerli bir kaynak sağlayacağı kuşkusuzdur. İlerde ayrıntılı araştırmalar yapılabilir; olay birçok sanatsal ve bilimsel ürünlere kaynak olabilir. Bu nedenle, örneklerini oluşturan pek çok davalar gibi, Türkiye Barış Derneği Davası da, gelecek kuşakların değerlendirmesine ve tarihin yargısına açıktır.

Türkiye Barış Derneği ile ilgili soruşturma, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 27 Ekim 1980 tarihli soruşturma emri ile başlar. Soruşturma emrinde yalnızca, Derneğin bir bülteninden dolayı soruşturma yapılması istenmiş, ancak daha sonra, Derneğin kuruluşundan itibaren bütün çalışmalarını kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bütün yöneticilerin ifadeleri alınır ve soruşturma sürerken, İstanbul Sıkıyönetim Savcılığı, 30 Aralık 1980 ve 22 Ekim 1981 tarihlerinde, İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesine başvurarak, iki kez tutuklama isteğinde bulunur. Fakat mahkemeler bu istekleri reddederler. Sonunda Sıkıyönetim Savcılığı bir bilirkişi incelemesi yaptırarak yeniden tutuklama isteğinde bulunur. Prof. Dr. Kayıhan İçel, Prof. Dr. Erol Cihan ve Asistan Şükrü Alpaslan tarafından düzenlenen bilirkişi raporunda, dernek amacının ötesinde faaliyette bulunulduğundan söz edilmekteydi. Bu kez İstanbul 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, 23 Şubat 1982 tarihinde, Barış Derneği'nin 44 yöneticisi hakkında, gıyaplarında tutuklama kararı verdi. Böylece sanıklar, soruşturmanın başlamasından 14 ay sonra tutuklandılar. Mahmut Dikerdem, Enis Coşkun, Tektaş Ağaoğlu,

Kemal Anadol, Orhan Apaydın, Erdal Atabek, Oya Baydar, Yavuz Çizmeci, Gültekin Gazioğlu, Aykut Göker, Reha İsvan, Mehmet Karaca, Medet Serhat, Nedim Tarhan, Nefise Akyelik, Şefik Asan, Yaşar Arıkan, Seyit Aydoğmuş, Hüseyin Baş, Cüneyt Başbuğ, Ataol Behramoğlu, Mehmet Bulut, Metin Denizmen, Ergun Elgin, Mustafa Gazalcı, Zülâl Kılıç, Cemal Kıral, Hasan Fehmi Mavi, Metin Özek, Sedat Özkol, İsmail Hakkı Öztoran, Ali Sirmen, Gencay Şaylan, Uğur Kökden, Ali Taygun, Orhan Taylan, Haluk Tosun, Melih Tümer, Aybars Ungan, Tahsin Usluoğlu, Nurettin Yılmaz, Karabey Kalkan, Nadir Akgün ve Niyazi Dalyancı, gece yarısı evlerinden toplanarak önce Emniyet Müdürlüğüne, sonra da Askeri Cezaevine gönderildiler. Mahmut Dikerdem, Reha İsvan, Orhan Apaydın, Erdal Atabek, Aykut Göker, Tahsin Usluoğlu, Haluk Tosun, Şefik Asan, Aybars Ungan, Ali Taygun, Uğur Kökden, Metin Özek, Niyazi Dalyancı, Ataol Behramoğlu, Ali Sirmen, Gencay Şaylan, Ergun Elgin, Orhan Taylan, Hüseyin Baş, Nedim Tarhan, Mustafa Gazalcı, İsmail Hakkı Öztoran, Nurettin Yılmaz, Kemal Anadol ve Melih Tümer tutuklanarak cezaevine kapatıldılar.

17 Mayıs 1982 tarihinde iddianame hazırlanarak Türkiye Barış Derneği Davası açıldı. İddianamede özetle, Derneğin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yanlısı olduğu, Türkiye'deki meşru düzene ve bu düzeni sağlayan ittifaklara, NATO'ya karşı olduğu, mevcut düzeni yıkararak yerine marksist bir düzen getirmeyi amaçladığı ileri sürülüyor ve sanıkların TCK'nın 141 ve 142. maddelerine göre cezalandırılmaları isteniyordu.

Türkiye Barış Derneği Davası'nda "savaş hali" hükümleri uygulanıyordu. 27 sanığın sorgusunun yapılması 6 ay sürmüştü. 1,5 yıl devam eden dava süresince avukatlar, mahkemenin tutumunu birçok kez protesto ettiler. İki kez "reddi hakim" isteğinde bulundular. Ancak mahkeme bu talepleri kabul etmedi. Avukatlar iki kez de topluca mahkemeyi terk ettiler. Davanın ilk bölümü, 14 Kasım 1983 günü açıklanan mahkumiyet kararlarıyla bitti. İstanbul 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nin mahkumiyet kararını, Askeri Yargıtay 3. Dairesi oyçokluğuyla aldığı bir kararla ve "eksik inceleme" nedeniyle bozdu. Bozma kararından sonra yargılamaya devam edildi ve eski kararda direnilmesine karar verildi. Bu ikinci karar, Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun kararıyla bozuldu. Oyçokluğu ile alınan kararda bozma nedeni yine eksik inceleme olarak belirtiliyordu.

Bu arada Türkiye Barış Derneği'ne ilişkin ikinci bir dava daha açılmıştı. Bu davanın sanıklarından Halit Çelenk, Turgut Kazan, Turgut Arınır, Atilla Coşkun, Nezahat Gündoğmuş, Rasim Öz, Mustafa Özkan ve Ali Şen, ilk davada avukat idiler. Böylece, ilk davada savunma görevi yapan bu avukatlar görevlerinden uzaklaştırılmış oldular. 18 Mart 1986'da iki dava birleştirilerek tek dava haline geldi.

Türkiye Barış Derneği Davası sürerken, dava sanıkları 1984 Nobel Barış Ödülü için aday gösterildiler. Yine dava sürerken, sanıklardan Metin Özek'in de üyesi bulunduğu Savaşa Karşı Hekimler Nobel Barış Ödülünü aldı. Dava sanıklarından İstanbul Barosu eski Başkanı Orhan Apaydın 1 Mart 1986'da, CHP Milletvekili İsmail Hakkı Öztoran 20 Haziran 1986'da öldüler. Ve dava üçüncü bir kez karar verilmek üzere devam ederken, dünyada yüz milyonlarca insanın adil ve kalıcı bir barıştan yana ortak istem ve özlemlerini en kararlı biçimde dile getirdikleri 1986 Dünya Barış Yılı'nda, Bilim ve Sanat Kitapları, Türkiye Barış Derneği Davası'nın ilk savunma belgelerini, sorgu metinlerini yayınladı.

Türkiye Barış Derneği Davası: Sorgular - Savunmalar 1'de, bu önemli davanın belgelerinin, noktalama işaretleri dahil asılarına sadık kalınarak okuyucuya ve araştırmacılara ulaştırılması gerektiği göz önüne alınarak, davada, sorgulamaya esas olmak üzere yazılı verilen ifade metinlerini hiç bir kısaltma, hiç bir düzeltme yapılmadan oldukları gibi yer almakta.

Kitap Günlüğü, 1 (1997) 1, s. 33.